

VESTRE LANDSRET DOM

afsagt den 16. december 2024

Sag
(5. afdeling)

A
(advokat Thomas Birch)

mod

Fagforening som mandatar for
Indstævnte
(advokat)

Retten i Sønderborg har den 3. maj 2023 afsagt dom i 1. instans (sag).

Landsdommerne
(kst.) har deltaget i ankesagens afgørelse.

Påstande
Appellanten, **A** , har gentaget påstanden for byretten om frifindelse.

Indstævnte, **Indstævnte** , har påstået dommen stadfæstet.

Supplerende oplysninger

Der er for landsretten fremlagt brev af 24. oktober 2023 fra Arbejdsmarkedets Erhvervssikring om, at afgørelsen om anerkendelse af **Indstævnte** lænderygssygdom som en erhvervssygdom ikke genoptages.

Forklaringer

Indstævnte , Kollega2 , Kollega4 , Kollega5 , Kollega6 og ^{Kollega7} har afgivet supplerende forklaring. Kollega3 har desuden afgivet forklaring.

Indstævnte har forklaret, at han var sygemeldt i 1987, fordi han blev kørt ned på motorcykel.

Så vidt han husker, var det Kollega1 , han arbejdede med omkring 2003, hvor de udførte en særligt hård opgave med løft af kloakdæksler i B Kollega1 stoppede, da han var omkring 56 år gammel, pga. ondt i ryggen. Han overtog derefter Kollega1 arbejde. Dækslerne vejede omkring 70 kg hver. De kørte rundt fra dæksel til dæksel. Før de løftede et dæksel, opsatte de advarselsskilte, som også var tunge. Det kan godt passe, at de maksimalt kunne løfte 20-30 dæksler om dagen.

Da han var ansat i B mødte han om morgenen på materielgården i Der startede de med at pakke bilen. Derefter kørte han med sin makker rundt til forskellige opgaver i kommunen. Formanden gik meget op i, at de ikke brugte for meget tid på at køre. Han ved ikke hvor meget tid, de brugte på at køre. Om eftermiddagen afleverede de bilen på materielgården igen. De tømte ikke bilen, da de ikke vidste, hvad de skulle bruge dagen efter.

IA mødte han typisk også ind i fordi kommunen var opdelt i områder.

Han har kørt slamsuger, gummiged, rendegraver og minigraver. Han har også kørt vinterkørsel. Rendegraveren kørte han fra omkring 2010. Han gravede fx op til kloakker. Han kørte rendegraver, når han ikke havde en makker med. Han husker ikke, hvor meget af sin arbejdstid, han kørte rendegraver. Han kørte minigraver de sidste to år af sin ansættelse. Han kørte slamsuger, når en kollega var syg. Han kørte ikke bilen, men sad ved siden af. De skulle typisk ud af bilen hvert 5. minut.

Han har været på kursus i kloakarbejde trin et og to. Hvert kursus tog ca. tre uger. De lærte at lægge rør. Det var plasticrør og ikke betonrør. Han har aldrig været på slamsugerkursus, men han skulle bestå en prøve vedrørende kørsel med farligt gods. Han har desuden været på åmandskursus mange gange. Der lærte han, hvordan åmandsarbejdet skulle udføres. De fik at vide, at de skulle bruge en le til at skære grøde i de særligt beskyttede § 3-områder. Grøden samlede de op med en særlig rive med krumme tænder. Kurserne blev afholdt i Ferskvandscenteret i .

Han kan genkende de fleste af de redskaber, der er fotos af i ekstrakten. Han har brugt eller set redskaberne. Redskaberne fandtes på adresser i A

. Han brugte redskaber, hvis han kunne få fat i dem. Han har måske brugt redskaber i en time om dagen.

Asfaltskæreren havde de altid med i bilen. Tidligere havde de i stedet en motorsav med rundt. Vakuumløfteren, som kunne sættes på en kran, fik de omkring 2015-2016. Fra 2007 og frem havde kommunen en anden vakuumløfter, som også var anvendelig, hvis den var ladet op. Det var den dog ikke altid, og de skulle køre langt efter den. Nogle gange blev den brugt af andre. Den ældre vakuumløfter ses på fotoet i ekstrakten øverst side 43. Vakuumløfteren kunne ofte ikke bruges til nye fliser, fordi der kunne komme luft igennem dem. Den røde kantstensløfter, som ses på fotoet i ekstrakten side 43, var i kommunen, men den var heller ikke altid tilgængelig for dem. Han har aldrig set eller arbejdet med det redskab, som ses på ekstrakten side 39. Asfaltskæreren, som ses på ekstrakten side 42, har han arbejdet med. Den er meget tung at styre. De løftede den op og ned fra ladvognen med en kran, som de fik omkring 2010. De kunne også bruge frontskovlen på rendegraveren, men de skulle have den op på skovlen med håndkraft. Den oprydningsshammer, som han arbejdede med, var væsentligt tungere end den, der ses på fotoet i ekstrakten side 42. Den vejede omkring 70 kg og vibrerede meget, når man brugte den. Jordloppen, som ses på samme side, har han også anvendt. Det kan godt passe, at den vejer ca. 62 kg. Hvis ikke der var en kran på bilen, anvendte de minigraveren. De skulle bakse jordloppen op på ladet med nogle hjul. Pladevibratoren, som ses på samme side i ekstrakten, har han også anvendt. De brugte enten den eller jordloppen. De var to om at få den op på ladet, og de havde samme udfordring som med jordloppen. Fliseløfteren, som ses på ekstrakten side 43, var ikke godkendt. Han har set den og arbejdet lidt med den. Sikkerhedsfolkene sagde dog, at de skulle passe på med at bruge den. Kantstensklemmen, som ses på samme side, kan man bruge til at løfte en kantsten med, men man skal først have løsnet stenen fra betonen ved at banke den løs. Det gjorde de fx med oprydningsshammeren. Fliseholdet havde en flise- og kantstenslægger. De kunne kun bruge den, hvis fliseholdet ikke brugte den. Han spurgte efter den flere gange. Løftevognen, som ses på ekstrakten side 44, har han ikke brugt. Der var ca. to til rådighed i kommunen, og de blev også anvendt af fliseholdet. Han har brugt løftegrej, som ses på samme side. Brøndklemmerne var til lægning af betonrør. Selvom de blev brugt, var det meget tungt arbejde.

Det var ikke ham, der gav oplysninger om sine arbejdsopgaver til rejseinspektøren under mødet i kommunen. Han sagde slet ikke noget. Udover ham selv deltog **Kollega2** og en chef. Det var dem, der gav oplysningerne til rejseinspektøren. Der deltog desuden en socialrådgiver fra fagforeningen og en sikkerhedsrepræsentant.

Han arbejdede under **Kollega2** fra omkring 2007. **Kollega2** kom fra **C** så de havde ikke arbejdet sammen før.

Den eneste instruktion, han fik i løfteteknik, var, at han skulle gå ned i knæ. Det blev dog svært, da han havde slidt sine knæ op. De fik ikke at vide, at de ikke måtte løfte, hvis de ikke havde hjælpemidler. I så fald måtte de selv finde ud af at løse opgaven på en anden måde. Han spurgte bl.a. efter en sortergrab, men den måtte de ikke få. De måtte få en gravegrab, men den kunne de ikke bruge til at løfte med. De fik først en sortergrab omkring 2016.

Der er aldrig nogen, der har været ude og kigge på, hvordan han har udført sit arbejde, og der er aldrig nogen, der har sagt til ham, at han har udført sit arbejde sundheds- eller sikkerhedsmæssigt forkert. Han ved ikke, hvad en "kategori 4-medarbejder" er.

Fra 2009 og frem skulle han registrere sin tid. Hvis de fx skulle udføre vejmandsarbejde, så registrerede de arbejdet med et områdenummer. Det handlede om, hvem der skulle betale for opgaven. Han registrerede ikke noget om, hvor meget han løftede.

På et tidspunkt fik han til opgave at løfte alle kloakdæksler op, fordi der skulle tages luftfotos med henblik på digitalisering. Det tog tre måneder og var meget hårdt arbejde. De måtte bære dæksler af 50 kg mange gange.

Han var ikke overrasket over, at hans kollegaer i forbindelse med arbejdsskadesagen besvarede spørgeskemaerne om hans arbejde forskelligt. Han ved ikke, hvorfor flere af dem skrev, at der blev løftet færre kg, end han selv havde oplyst om. Han har ikke efterfølgende snakket med kollegaerne om det.

Kollega3 har forklaret, at han oprindeligt er uddannet slagter, men har arbejdet ved amtet og kommunen i mange år. Han arbejder stadig ved **A**, hvor han har været åmand i de sidste 8-10 år. Han overtog arbejdet som åmand efter **Indstævnte**. Han har som vejmand tidligere arbejdet sammen med ^{Indstævnte} Han hjalp nogle gange ^{Indstævnte}, som dengang var åmand, med fx at tage badebroer op og sætte dem ud igen. De arbejdede ikke sammen om grødeskæring.

Han blev ansat i **D** omkring 2006 eller 2007 kort tid før kommunesammenlægningen. Derefter blev han en del af **A**. Først var han vejmand ved Vej og Park, hvor han ordnede skilte, grøfter og andre forefaldende opgaver på vejene. Det kunne fx være at sætte et nyt skilt op, hvis et var blevet kørt ned. Han løftede også kloakdæksler eller skar asfalt op. Nogle kloakdæksler kunne de løfte manuelt med en løftestang, og andre skulle der en maskine til at løfte.

^{Indstævnte} var primært åmand, hvorfor ^{Indstævnte} opgaver var lidt anderledes. Som åmand er der en del sæsonarbejde om foråret og sommeren med at skære grøde. Som åmand skal man holde vandløbene vedlige og påse, at vandet løber ordentligt. Det er også åmandsarbejde at løfte dæksler. Man kan skære grøde med en maskine, og det gør man, når det er muligt. Ellers hopper man ned og bruger en le. Man samler grøden op med en greb eller en fork. Som åmand løfter man omkring 1-1½ tons om dagen. Det afhænger af, hvor mange grebfulde, man løfter. Han og hans makker skiftes til at løfte, når de skærer grøde. Så føles det ikke så hårdt. I dag bruger man en motorle. Han husker ikke, om de brugte motorle, dengang han overtog åmandsarbejdet efter ^{Indstævnte}

Som vejsmænd brugte de hjælpemidler. De brugte fx rendegravere og lastbiler med kran til at løfte med. Redskaberne, som ses på fotoene i ekstrakten, har han brugt. Han har fx brugt brøndklemmerne på ekstrakten side 44. De var på materielgården. De fik de redskaber, de skulle bruge. Det sørgede de selv for. Han har ikke oplevet, at **Kollega2** sagde, at de ikke skulle bruge redskaberne. Han har heller ikke oplevet, at redskaberne ikke var til at få fat i. Man blev oplært ved sidemandsoplæring.

Han fik ikke kurser i at bruge redskaberne, da han startede. Det er først kommet til senere. Som åmand kom han på kurser. Nogle kollegaer var også på rør-lægningskurser. Mange havde allerede en uddannelse og var efterfølgende blevet ansat i kommunen, som havde ry for at være en god arbejdsplads. Der er styr på tingene i **A**. Han oplevede ikke, at kollegaer klagede over, at der var mangel på redskaber. Han husker ikke, at der er ført tilsyn med hans arbejde. De arbejdede med frihed under ansvar.

Kollega2 har forklaret, at de i arbejdsmiljøgruppen førte tilsyn med Vej og Parks arbejdsredskaber, herunder om de var tidssvarende eller defekte. Hvis arbejdsredskaberne var defekte, blev de udskiftet. De kørte med jævne mellemrum ud til de forskellige arbejdspladser i kommunen. De kom på uanmeldte besøg og tjekkede sikkerhedsudstyr og førte tilsyn med, hvordan udstyret blev brugt. De påtalte det, hvis udstyret ikke blev brugt korrekt. De kørte én gang om måneden til 2-3 af de arbejdspladser, hvor han var formand. Han var formand på 6-7 arbejdspladser. Det var lagt i kalenderen, hvornår de kørte, og det blev aftalt på dagen, hvor de kørte hen. Der var en plan for at sikre, at de kom rundt til de forskellige typer af opgaver på skift.

De drøftede det i arbejdsmiljøgruppen, hvis der var problemer. De lavede desuden beskrivelser af, hvordan man oplærte nye medarbejdere. Nye medarbejdere blev for det meste lært op ved sidemandsoplæring.

Arbejdsredskaberne, der ses på fotoene i ekstrakten side 39-44, var tilgængelige for medarbejderne i Vej og Park. Han husker ikke, hvor de var tilgængelige. De var forskellige steder rundt i kommunen. Alle redskaber var ikke altid lige ved hånden. Der var løftegrej til brønde på alle materielgårde i kommunen. Han er ikke sikker på, at der var fliseløftere på alle materielgårde. Der var tre asfaltskærere til rådighed og fire vakuumløftere. Vakuumløfterne var for det meste i **A**. Batterivakuumløfteren, som ses på ekstrakten side 43, var der kun en af. Det var blevet sagt, at hvis medarbejderne havde glemt hjælpemidler, så måtte de gerne hente dem. Hvis de ikke vidste, hvor redskaberne var, kunne de ringe til kollegaer. Hvis nogen brugte dem, måtte de lave en aftale om at låne dem på et bestemt tidspunkt.

Når de overvejede at købe nye hjælpemidler, var det oppe at vende i arbejdsmiljøgruppen. Det indgik i vurderingen, om det var et nødvendigt hjælpemiddel. Det var ikke bare økonomien, der spillede ind på beslutningen.

Han har taget fotos af alt det løftegrej, som er i kommunen. Det er dog ikke alt det, der ses på fotoene, der er godkendt. Det, der er på ekstrakten side 39, er ikke godkendt. Fliseløfteren, brøndklemmerne og rørnæbbet på side 44, tror han heller ikke er godkendt. Rørnæbbet har ikke været brugt i en del år.

Han er overbevist om, at nogle medarbejdere brugte deres krop til at løfte med i stedet for at bruge hjælpemidler. Det har han også selv gjort, før han blev formand. Han har ikke påtalt det overfor nogen, at de skulle lade være med at bruge deres krop frem for hjælpemidler. Han gjorde ikke en særlig indsats som formand for at undgå det. Han har ikke påtalt det overfor **Indstævnte**, og han ved ikke, om andre har gjort det.

Hans daglige leder deltog i begyndelsen af mødet med rejseinspektøren. Ellers deltog de personer, som er nævnt på rapportens side 2. Rejseinspektøren stillede spørgsmål, og han svarede. ^{Indstævnte} deltog også ved at komme med oplysninger. Han husker det ikke sådan, at ^{Indstævnte} ikke sagde en lyd under mødet. Han er lidt overrasket over rapportens konklusioner, særligt i forhold til angivelserne af løftemængderne, der er lige i overkanten. Han udførte selv de samme arbejdsopgaver som ^{Indstævnte} i 1998 til 2011, før han blev formand, og han har ikke løftet så meget i gennemsnit, som det fremgår af konklusionen. Der kan være et par dage i træk, hvor man løfter så meget, som det er angivet, men der er også dage, hvor man ikke løfter så meget.

Han modtog rejseinspektørens rapport til underskrift. Han læste den igennem, skrev den under og returnerede den til rejseinspektøren.

Han har skrevet svaret af 16. september 2017 til Arbejdsmarkedets Erhvervs-sygdomskontrol. Han kan stadig stå inde for de angivelser af løftmængder, som fremgår af svaret.

Kollega4 har forklaret, at han i byretten rettelig forklarede, at løft af 8-11 tons om dagen vil svare til 100 kg hvert 5. minut året rundt.

Han var medlem af sikkerhedsudvalget i **B** Vej og Park afdeling, hvor han var arbejdsgiverrepræsentant. Desuden deltog bl.a. en sikkerhedsrepræsentant og en formand. Planlægningsmøder var hver mandag formiddag, hvor formænd, sikkerhedsrepræsentant, materielforvalter og værkestedsleder var indkaldt. De gennemgik på møderne, hvad der var sket i den forløbne uge, og hvad der skulle ske i den kommende uge. Det indebar også sikkerhedsmæssige spørgsmål. Hvis noget skulle håndteres, så gjorde de det. De spørgsmål, som blev rejst, tog de hånd om. De var meget opmærksomme på, at gældende regler og love skulle overholdes, og der var fokus på arbejdsmiljø og sikkerhed. Der blev ikke sparet på hjælpemidler. Det var en tid, hvor der ikke fandtes så mange hjælpemidler som i dag. Det, der var almindeligt dengang, blev anskaffet, når det var nødvendigt. Sikkerhedsrepræsentanter eller formænd rejste spørgsmål om nye hjælpemidler. Han mindes ikke bestemte diskussioner om løfteredskaber.

Formændene havde ansvaret for instruktion af medarbejderne, og han havde stor tillid til, at de løste den opgave. Dengang foregik instruktionen navnlig ved sidemandsoplæring. Han drøftede ikke specifikt med formændene, hvad de skulle instruere i. Det blev ikke noteret vedrørende de enkelte medarbejdere, hvad de blev instrueret i.

Indstævnte var åmand i vandløbene. Han mindes ikke, at der var nogen klager fra ^{Indstævnte} eller andre over den måde, som arbejdet blev udført på. Han studser over, at man skulle løfte 8-10 tons på en grødeskæringsdag. Det lyder af rigtig meget i forhold til, at arbejdsopgaven er, at man slår med le og derefter løfter grøde op.

Det var formandens opgave at føre tilsyn med åmændene. Han kontrollerede ikke, at der blev ført tilsyn, men han havde daglige samtaler med formændene. Det var hans forventning, at formændene førte tilsyn. De var ca. 50 medarbejdere i **B** Vej og Park afdeling. De kendte alle hinanden.

I forårsmånederne er det dagligt arbejde for åmændene at skære grøde af hensyn til landmændene. Det var nogenlunde det samme i efterårssæsonen.

^{Indstævnte} var en erfaren og dygtig maskinfører, så han blev anvendt til at køre maskiner såsom minigraver. Det er hårdt arbejde at være specialarbejder i en en-

treprenøraftdeling. ^{Indstævnte} udførte hårdt arbejde, men ikke mere end man måtte forvente.

Medarbejderne vidste, at de ikke måtte løfte over 50 kg manuelt. Det blev der talt om til daglig. Hvis der var tunge emner, som vejede mere end det, skulle der være hjælpemidler til rådighed. Det kunne være en mini- eller rendegraver. Sådanne maskiner var til rådighed, hvis der var behov for løft af den størrelse. Rendegravere havde kommunen ikke selv, de skulle rekvireres udefra. Der blev rekvireret rendegravere mange gange, herunder bl.a. af ^{Indstævnte}. Kommunens minigraver blev kørt ud til opgaverne på en trailer.

^{Indstævnte} udførte ikke asfaltarbejde i B

^{Indstævnte} var på åmandskurser, som var rettet mod den praktiske udførelse af arbejdet. Han er ikke bekendt med, at der blev undervist i løfteteknikker i kommunen.

Kollega5 har forklaret, at han blev ansat i B i 1998 eller 1999. Der arbejdede han sammen med ^{Indstævnte}. ^{Indstævnte} var åmand og havde været i kommunen i mange år. ^{Indstævnte} lærte ham op. Dengang havde de ikke hjælpemidler.

Efter kommunesammenlægningen fik de fx nogle magneter, som de kunne løfte kloakdæksler med. Man kunne sætte en stang på og være to mand til at løfte. De brugte tænger til at løfte kantsten. Der er ikke fotos af tængerne. De brugte tængerne til at tage fat i hver ende af stenen, som de løftede manuelt. Han vil tro, at de løftede 30-40 kg med tængerne. Det var ^{Indstævnte}, der forklarede ham, hvordan de skulle løfte.

Han har ikke set eller brugt de redskaber, der ses på ekstrakten side 39 og 40. Tangen på side 41, som kan kobles på en kran, genkender han, men han har ikke brugt sådan en. Den skal nok bruges til fx træstammer. Jordloppen og pladevibratoren, som ses på ekstrakten side 42, har han brugt. Pladevibratoren skulle løftes manuelt op på bilens lad. Det gjorde de sammen to og to. Der var ikke en kran på bilen. Det foregik ved håndkraft. ^{Indstævnte} sagde, at de skulle gøre det sammen, fordi de skulle passe på deres rygge.

Fliseløfteren, kantstensklemmen og vakuumløfteren, som ses på ekstrakten side 43, har han ikke arbejdet med. Løftevognen på ekstrakten side 44 har han brugt. Den brugte de til store fortovsfliser, som vejer ca. 80 kg. Han husker ikke, hvornår han har brugt den. ^{Indstævnte} forklarede ham, hvordan den skulle bruges. Brøndklemmerne og rørnæbbet har han set før, men han har ikke anvendt dem.

Han modtog ikke andre instruktioner om arbejdet end dem, som ^{Indstævnte} løbende gav ham. Han fik ikke instruktioner fra en formand om fx løfteteknik. Der var heller ikke en formand, som kom ud og rettede på den måde, de udførte arbejdet på. Han har ikke hørt nogen medarbejdere eller chefer tale om, at man ikke måtte løfte mere end 50 kg.

I § 3-områder slog de grøde med en le. De brugte en fork til at kaste grøden op. Han tror, at en forkefuld grøde vejede 3-5 kg, fordi grøden var fyldt med vand. I foråret og efteråret arbejdede de næsten fuld tid med grødeskæring. Det kan godt passe, at arbejdet var nærmest fuld tid i 4-5 måneder om året.

Det er hans underskrift, der ses på erklæringen af 20. december 2017 om ^{Indstævnte} arbejde. Han husker ikke i dag, at han udfyldte skemaet. Det er mere sandsynligt, at løftemængden ved kloakarbejde var 1.000 kg end 2.000 kg. Det kan godt passe, at løftemængden var tre tons ved belægningsarbejde i løbet af en arbejdsdag. De arbejdede ikke med belægning, når de gik i åløb og rensede for grøde. Han vurderer stadig, at ^{Indstævnte} havde 150 løft i minuttet.

Kollega6 har forklaret, at han begyndte at arbejde med **Indstævnte** i 2015, hvor han blev ansat i **A** .

Hvis der skulle skæres asfalt op, brugte de en asfaltskærer, som blev løftet på bilen med en kran. Før gravemaskinen kunne få fat i asfalten, skulle asfalten brækkes op med et koben eller lignende. Denne del af arbejdet var manuel, og der skulle bruges mange kræfter.

I de første år var der ikke hjælpemidler til at løfte dæksler med. Derfor skete det manuelt. Hvis man kunne komme til med en maskine, brugte man den, og ellers et koben og hænderne. Senere fik de en magnet, de kunne løfte med. Magneten havde dog kun en vis løftekraft, og hvis den slap, måtte de løfte manuelt.

De havde nogle vakuumløftere til rådighed i kommunen, men han og ^{Indstævnte} arbejdede i , og det blev pointeret, at de ikke skulle køre helt til hovedafdelingen i **A** for at hente en vakuumløfter. Det kunne indebære, at de skulle køre 15-20 km. De fik at vide, at så måtte de bare selv tage fat. Ofte var vakuumløfterne desuden i brug, så de kunne reelt ikke få en. Derfor gad de til sidst ikke bøvle med det.

Han er aldrig blevet instrueret i løfteteknik. Han husker ikke, om nogen kom og førte tilsyn med, at han og ^{Indstævnte} udførte deres arbejdsopgaver. Der var ikke nogen, der sagde, at de skulle udføre deres opgaver på andre måder end dem, de gjorde det på.

Han fik ikke en decideret sidemandsoplæring, da han startede i kommunen. **Indstævnte** ham, hvor hjælpemidlerne var, men hvis de ikke virkede, så måtte de løse opgaven på en anden måde. De måtte løse opgaverne med det for hånden værende. Der var ikke materiel i men de kunne hente noget i **A**.

Kollega2 var måske en sjælden gang ude og føre tilsyn med arbejdet.

De kunne ikke bruge en fliseløfter, fordi den ikke kunne få fat, når flisen lå i jordplan. Kloakdæksler fik de op med brækjern og hænderne. Jordlopper og andre maskiner løftede de op og ned ad bilens lad med kranen. De kunne ikke få fat i dækslet med en kran – og ofte ikke en magnet – og derfor måtte de bruge brækjern. De var som udgangspunkt to mand om at løfte dækslet.

Kollega7 har forklaret, at han arbejdede for forsyningen i **A**. Hvis de skulle skifte en karm, brugte de en gammeldags hammer, som vejede ca. 70 kg. De løftede karm og dæksel med håndkraft. Selve karmen vejede 100 kg. Nogle karme var nyere og vejede måske kun 60-70 kg inklusive dæksel. I 2017 fik de en bil med kran og en magnet til at løfte med. Det var en stor lettelse.

Fliser håndterede de også med håndkraft. En køreflise vejer omkring 80 kg. De havde en maskine til at lægge flisen med, men de skulle selv løfte den ned fra bilen og hen til stedet. De havde ikke en vakuumløfter til arbejdet.

Fotoet i ekstrakten siden 39 er nok en kantstensløfter. Han har ikke arbejdet med sådan en. Han har dog løftet kantsten. Han har ikke set genstanden, som ses på fotoet i ekstrakten side 40, før. Tangen, som ses på fotoet i ekstrakten side 41, har han ikke brugt.

Han arbejdede også med opbrydning af asfalt. Han brugte en asfaltskærer som den, der ses på fotoet i ekstrakten side 42. Opbrydningshammeren, som ses på samme side, ligner også en, som han har brugt. Den vejer betydeligt mere end 15 kg – nærmere 70-80 kg. Der skal to mand til at løfte den op på en bil. De fik først en bil med kran omkring 2014-2015. Jordloppen og pladevibratoren, som ses på samme side i ekstrakten, har han også arbejdet med. De skulle også løftes op på ladet. De havde ikke en batterivakuumløfter til rådighed. Han har brugt en kantstensklemme som den, der ses på ekstrakten side 43. Den blev brugt sammen med en kran eller en gravemaskine. Ved forsyningen havde de en gravemaskine, som blev brugt. Han har ikke brugt en flise- og kantstenslægger eller en fliseløfter, som dem der ses på ekstrakten side 43. Løftevognen, som ses på fotoet ekstrakten side 44, har han anvendt til at lægge fliser med som forklaret tidligere. Brøndklemmer og rørnæb har han også brugt. Rørnæb kan dog kun bruges ved større rør, da de kan ødelægge de mindre rør.

Brøndklemmerne og fliselæggeren kunne de hente i A .

Ved slamsugerarbejdet skulle de rulle slangen ud og slæbe den hen til fx en septiktank, som skulle tømmes. Slangen skulle hives ud manuelt, men den kunne trækkes ind igen maskinelt. Det var tungt arbejde, men det er svært at vurdere, hvor meget det vejede.

Når de skulle fjerne et kloakdæksel, brækkede de først asfalten rundt om dækslet op. De brugte derefter typisk en brækstang til at få dækslet op, hvorefter de hev det ud på asfalten. Hvis dækslet skulle op på bilen, løftede de det derop med håndkraft. Hvis de skulle reparere brønden på stedet, løftede de ikke dækslet op. Nogle gange skulle de dog løfte både karm og dæksel op på bilen. Hvis de var to, hjalp de hinanden, men han har også måttet gøre det alene. Det tror han også, at ^{Indstævnte} har.

Han er blevet instrueret i løfteteknik. Han fik at vide, at han skulle løfte tunge genstande tæt ind til kroppen og have bøjede ben. Dette kunne man dog ikke altid gøre, når man fx skulle løfte et dæksel. Der måtte man til tider stå i akavede stillinger. Han har ikke konkret fået at vide, hvordan han fx skulle løfte et brønddæksel, når han ikke kunne løfte i knæ og holde det ind til kroppen. Der blev ikke ført tilsyn med deres arbejde. De skulle bare selv løse det på den bedst mulige måde.

Han har svaret på spørgsmål til Arbejdsmarkedets Erhvervssikring vedrørende ^{Indstævnte} arbejde. Når der i hans svar står "to mand", så betyder det, at de sædvanligvis var to om at løfte fx en jordloppe og kloakdæksler. Det var ikke én skovlfuld sand eller jord, der vejede 250-300 kg. Det er nærmere, hvad de havde skovlet i forbindelse med en arbejdsopgave. De skovlede også nogle gange mere på en dag. Han ved ikke, hvor mange timer på en arbejdsdag, der gik med at løfte. Uden at overdrive var det nok omkring en tredjedel af deres arbejdsdag, men det varierede meget. De skulle jævnligt grave i forbindelse med nedlægning af ledninger, og da kunne de grave 4-5 kubikmeter sand eller jord væk. En kubikmeter sand vejede nok 1.600-1.800 kg.

Anbringender

Parterne har i det væsentlige gentaget deres anbringender for byretten.

A har yderligere anført, at den bevisusikkerhed, der følger af, at ^{Indstævnte} først i 2019 påberåbte sig, at A har handlet ansvarspådragende, må komme ^{Indstævnte} til skade, således at han ikke har løftet sin bevisbyrde.

Indstævnte har heroverfor anført, at hans krav mod **A** først har manifesteret sig efter, at han i 2017 stoppede med at arbejde, hvorfor der ikke er noget at bebrejde ham i forhold til det tidspunkt, hvor kravet er rejst. **A** er i øvrigt ikke stillet bevismæssigt ringere som følge af den tid, der er gået.

Landsrettens begrundelse og resultat

Landsretten lægger efter bevisførelsen til grund, at **Indstævnte** som specialarbejder i **B** og **A** i mere end 30 år udførte forskelligeartet entreprenør- og åmandsarbejde, som indebar mange tunge løft, herunder i akavede stillinger, og at han havde en daglig løftemængde på flere tons.

Landsretten lægger desuden til grund, at navnlig **A** stillede visse tekniske hjælpemidler til rådighed for arbejdet, men at disse ikke altid blev brugt, bl.a. fordi de ikke var tilgængelige, eller fordi det af forskellige grunde var upraktisk. **Kollega2** har som formand i Vej og Park forklaret, at han var bekendt med, at nogle medarbejdere løftede med deres kroppe i stedet for at anvende tekniske hjælpemidler, og at han ikke påtalte dette eller gjorde en særlig indsats for at undgå det. På den baggrund og efter forklaringerne fra navnlig **Indstævnte**, **Kollega3**, **Kollega5** og **Kollega6** er det efter bevisførelsen for landsretten godtgjort, at **A** forsømte at føre et effektivt tilsyn med, at arbejdet i Vej og Park blev udført sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt og sørge for, at **Indstævnte** fik tilstrækkelig instruktion i at udføre arbejdet på en farefri måde.

Landsretten tiltræder på den baggrund, at **A** har handlet ansvarspådragende.

Det fremgår af udtalelserne fra Retslægerådet, at **Indstævnte** har uspecifikke rygsmærter og en omfattende degeneration af lænderyggen.

Ifølge Retslægerådets besvarelse af spørgsmål C, er en omfattende degeneration af lænderyggen en kendt årsag til kroniske lænderygsmærter, og der er ringe epidemiologisk sammenhæng mellem arbejdsfunktion og udvikling af degeneration. Det fremgår desuden af besvarelsen bl.a., at Retslægerådet ikke på det foreliggende grundlag kan afgøre de forskellige faktorerers andelsmæssige betydning for den efterfølgende smertetilstand, idet der for **Indstævnte** er konkurrerende årsager til indtræden af lænderygsmærter, hvorunder det kan konstateres, at den billeddokumenterede degeneration kan forklare smertetilstanden i sig selv.

På den baggrund finder landsretten, uanset at der var tale om rygbelastende arbejde hos **B** og **A**, at det ikke er tilstrækkeligt godtgjort, at **Indstævnte** rygsmærter er forårsaget af arbejdet.

Herefter tager landsretten **A** frifindelsespåstand til følge.

Efter sagens udfald skal **Fagforening** som mandatar for **Indstævnte** i sagsomkostninger for begge retter betale 135.000 kr. til **A**. 125.000 kr. af beløbet er til dækning af udgifter til advokatbistand inkl. moms og 10.000 kr. til retsafgift for landsretten. Ud over sagens værdi er der ved fastsættelsen af beløbet til advokat taget hensyn til sagens omfang og forløb, herunder at sagen har været forelagt Retslægerådet flere gange.

THI KENDES FOR RET:

A frifindes.

I sagsomkostninger for begge retter skal **Fagforening** som mandatar for **Indstævnte** inden 14 dage betale 135.000 kr. til **A**. Beløbet forrentes efter rentelovens § 8 a.